

ECO

DE

LA UNIÓN LIBERAL

PUBLICACIÓN QUE SE REPARTIRÁ EN LAS VELADAS
QUE CELEBRA LA SOCIEDAD

DIRECCIÓN, LA JUNTA DE GOBIERNO—REDACTORES, TODOS LOS SRES. SOCIOS

AÑO 1

GRANOLLERS 28 ENERO 1894

NÚM 3

VELADA

EN CONMEMORACIÓN DEL 6.º

ANIVERSARIO DE LA FUNDACIÓN DE LA
SOCIEDAD

PROGRAMA

1.ª PARTE

- 1.º *Himno á la Libertad por la orquesta LA CATALANA.*
- 2.º *Apertura de la sesión por el Sr. Presidente.*
- 3.º *Sinfonía LUCIA DI LAMERMO-OR.*
- 4.º *Lectura de la poesia L' HOS-TATJE DE LA CARITAT de J. Barbany leida por el Sr. Renom.*
- 5.º *Disertación sobre LA EDUCACIO SOCIAL por el Sr. Vidal Jumbert.*
- 6.º *Disertación de los alumnos y profesor de la Escuela libre de esta villa Sres. Ricmañó, Masip Pujol, Puiguet y Carreras sobre temas variados.*
- 7.º *Sesión oral en la que tomarán parte los Sres. Cubells, Bellavista, y además los distinguidos*

oradores Sres. Careaga, Avila, de Buen, Salas Anton, y Sol y Ortega.

2.ª PARTE

Se pondrá en escena el drama catalán en 3 actos y en verso de D. E. Vidal Valenciano.

TAL FARÁS,

TAL TROBARÁS

desempeñado por la Sta. Llonch, y Sres. Puig, Renom, Pujol, Albarca y Canelas.

NOTA: *En los entreactos del drama la orquesta LA CATALANA ejecutarán los celebrados walses «Miss Helyet» «La Mascarita» y «El duo de la Africana».*

A las 8 y media.

UN RECUERDO

Lo es para los habitantes de esta morigirada villa, y triste por cierto, el 17 de Enero 1875.

Infausta noche, en que las hordas salvajes rompiendo el freno si es que lo tenían, penetraron en esta pacífica población sin la menor resistencia, y atropellando el hogar sagrado de la familia, en donde jamás el más pequeño obstáculo había quebrantado la paz y felicidad, ellos, los defensores de un altar y trono, que al primero maldecían, y deshonraban al segundo, llenaron de luto y desolación á millares de familias que momentos antes les sonriera la dicha y felicidad.

Recuerdo triste si, pero que como todos los grandes males, el tiempo es encargado de borrarlos de la mente de nuestros convecinos, y por ello se nota esa frialdad en tan aciaga noche, cuando por su recuerdo, y por las infamias cometidas en tan memorable fecha, tendría que vivir perenne en nuestro corazón, é inculcar á nuestros hijos las ideas santas de la libertad, para que las demás generaciones que nos sucedan, al menos sepan honrar, mejor que la presente esa ecatombe que ha sido un borro para la historia política de Granollers.

¡Cuantos, no solo presenciaron aquellos hechos, si que, despues fueron rehenes de aquellos bandidos! Muchos, y por cierto que algunos de ellos han bajado á la tumba á la flor de su juventud, á consecuencia de las penalidades y sufrimientos de que fueron objeto durante su cautiverio.

V sin embargo, es lo que decimos, ni los que ueron rehenes, se acuerdan de tan aciaga jornada ni tampoco los que escaparon con vida aquella noche, tratan de conmemorarla.

Nosotros que aborrecemos tales actos de barbarie, protestamos una y mil veces de aquellos atropellos infames consagrando un cariñoso recuerdo á los mártires que rucumbieron en tan memorable fecha.

Por eso nuestra querida Asociacion, haciéndose interprete de los sentimientos liberales que á todos sus socios animan, toma una parte muy activa en esta fiesta de dolor, y prepara esta noche una velada, importantísima, que á la vez que sirva de recuerdo á tan infausta fecha, conmemore tambien el 6.º aniversario de su fundacion.

Nuestro más sincero aplauso á «La Union Liberal», representada por su digna Junta de Gobierno por sus esfuerzos en pró de la Libertad, y, á las víctimas inmoladas, en defensa de la santa causa de progreso, un cariñoso recuerdo.

Granollers, 17 Enero 1894.

¡Pobre Dolors!

Sempre que anava al cementiri 'm cridava la atenció una tomba al rás de terra. En una creu, pintada de blanch, descolorida pèl temps, s' hi mitj llegia:

17 de Janer de 1875

¡POBRE DOLORS!

En aquesta inscripció hi vaig entreveure un poema de dolor; algo d' aquestas páginas tristes y dolorosas que casi sempre 's troban entre las fullas del llibre de la passió humana.

Vaig indagar, y heuse aqui la historia.

La Dolors que aixís 'm adomenava lo ser enterrat en aquella tomba, era una noya d' uns 17 anys, alta, prima, ben feta, guapa, en una paraula. Estimava á n' en Paret, jovè manyá. Aquest ton son amor era per la Dolors. Abdós, donchs, s' estimavan, y de veritat. Ja s' haurían casat, pero la guerra 'ls ho destorbava. Y que llarga n' era aquella guerra. May s' acabava. Tot ho tenían disposat per quant no hi hauria carlins. Los pares d' ell, qu' eran uns comparets de Llerona, lo plantarian de manyá, y ella fen de modista, qui 'ls empataria la basa.

Mes per sa dissort vingué l' any 75 y ab ell aquella terrible nit del 17 de Janer.

¡Qui de Granollers no la recorda aquella nit!

La Dolors vivie ab sa mare, aprop del Cuar-tel.

En un moment en que la lluyta era més encarnissada entrá á casa seva un homenás alt com un Sant Pau, fort y resistent com un roure, més moreno que 'l pa que menjavan, y sense més compliments se mitj ajessá á una cadira, lo fussell entre camas, y 'l cap entre las mans, apoyat en la taula.

—¡Epl! mestressa, digué al entrá, vi ó aigu-ardent, que tinch la gola seca y es precis remu-llarla.

La noya llesta com una dayna li servi un got de vi. Mes al servirli pogué contemplar aquella fesonomia, colrada pèl sol y ennegrida per la pólvora, y no pogué menys de exclamar:

—¡Ayl! ¡Ayl! ¿No sou 'n Ramón?

—Com, digué aquest, me coneixas.

—Si, contestá la Dolors. Y vos també m' ha-veu de conèixer, afegí... Recordeuvos d' una nit més freda que aquesta. Una capa de neu

cobria los carrers d' aquesta vila. Ni una ànima viventa corria. A pochs passos d' aquí en la taberna de cal Sidro Tambó hi havia uns quants voluntaris de 'n Targarona.

No recordo 'l perquè. Mes de sobpte, tots, ganivets en ma, sortireu al carer...

—Si, digué 'n Ramón, ab veu baixa com si temés que l' escotessin, no s' esborrarà de ma pensa. Un me estatá una pessa de dos. Nos disputarem; m' estampá una bofetada; los gavinetes desseguít lluhiren á la enterbolida claror d' un quinqué que 'ns iluminava; la botiga era estreta pera barellarnos; sortirem al carrer... y sé que dos ó tres vegadas va a enfansar lo gavinet dintre dei cos d' aque'l home, que acabava d' insultarme. Vegi sanch en mas mans. Del cap també m' enrajava. Lo pillet havia anat llest: me l' havia punxat. Quant lo vaig veure estés sobre aquell llit de nèu, jo no sabia que fer. Fuig, me deyan, los companys, fuig que ve la guardia.

—Y vos trobant una porta mal tancada, per qual escaleta un raig de llum s' esmunyia, vau entrar allí, va afegir la Dolors. Y per lo que estimeu més en la vida, salveume, digueu. Y una dona y una noyeta que allí 's trobavan vetliant per guanyarse 'l pa, no sols vos aculliren, sino que vos curaren la ferida del front, y de que n' es bon testimoni la cicatris que encare hi porteu. Dos dias vos tingueren amagat. A punta de dia, d'una diada borrascosa, ab un fret qu'entumia 'ls ossos, fugireu pera no caure 'ns mans de la guardia que no pará un moment buscantvos.

¡Oh! si, continuá 'n Ramón, tot animantse, y perden sa fesonomia aquella rudesia que al principi demostrava; per no caure 'n las grapas del Coronel, que m' hauria fusellat, me'n vaig anar de dret ab los carlins. ¡Quina nit aquella! Tota ma vida recordaré aquella bona gent. Mes tu, digué per últim, no havent parat de mirar-sela, tu y aquella noya...

—Soin las matexas.

—¿Y ta marel, exclamá 'n Ramón ja tot joyós d' haver anat á raure en aquella casa.

Crits y esvalots los interromperen. Una massa de carlins entrava

Lo Dolors aná per fugir, mes en Ramón agafant la seva ma del braç, no tingas per li digué...

Mes encare no acabava de dir aixó que un de la colla s' abalansá sobre la Dolors. Però 'n Ramón d' una arpada 'l rebut contra la paret.

—¡Ay, del que la toquil cridá aquest.

Peró aquell que havia anat contra la paret tant bon punt s' hagué refet del tanto, s' encará ab en Ramón, y ab tó amenassador li digué: ¡Ah! pillet, me la pagarás.

—Aneu, digué 'n Ramón, no poguentse ja contení, aneu, feu vostre vía. En aquesta casa no vos hi vull veure.

—¡Ah, contestá un de la colla tot papissot, ment y peuet com un gos, te 'l vols per tu aquest ensiam un tendré!

—¡Ay, del que la insultí! ¡Ay, del que la toquil clamá airat en Ramón.

Aquell que havia rebut lo tanto, d' un bot se plantá al costat de la Dolors, y sós llavis molsuts y humits encare d' aiguarent, petonejaren lo satinat rostre d' aquella noya. Però 'n Ramón més rápit que un llampech, d' un cop de culata deixá estés al atrevit.

En un santiamén las bayonetes brillaren als caps del fusells.

Fou cosa de pochs moments. Lo primer de la colla qu' intentá abalansarse sobre d' aquella noya, quedá enfilat en la bayoneta de 'n Ramón.

—Un, digué aquest, cego de rabia, al enfilar lo primer. Dos, repetí, al atravessarne un altre.

Soná un tiro. Lo fusell se despreguó de las mans de 'n Ramón, y sense dir una paraula, caigué com un sach, tant llarch com Deu l' havia fet.

La Dolors al veure mort en Ramón perdé lo mon de veure.

Al tornar en si, se trová estesa á terra, sobre las rejolas fredas y humidas, al costat de tres homes morts, espurnats de sanch y més encartonats que 'l pergami.

Tenia l' enteniment confós. Recordava vagament una lluyta; brassos forsuts com estenallas, que la abrassaban; llavis sechs y axarderosos, que no 's causavan de veure 's la mel que son llavis fins y encesos com ma migrana, destilant carnes encarnadas y peludas que raspavan son rostre de la...

L'enteniment se li aclarí... y arrencá á plorar. Era com l'últim adeu que donava á sas ilusions, á sas esperansas, á son cast y ferm amor, á sa honra tan estimada, tot esfullat y patejat en aquella cunya ennegrida, niuhet abáns de sos amors.

Clarejava ja.

A fora continuava sentintse la remor de la lluyta, pero bastant apagada. Del Cuartel apenans tiravan, mes desde 'l campanar lo foch era sostingut ab bastanta vivó.

De lluny venía remor confosa, com d' un poble que 's desperta d' una horrible pesadilla; sentías lo dringar d' armas, gent que corria, algún que altre crit; mes sobre de tot aixó sobresurtian las cornetas dels carlins tocant retirada, y 'l toch de somatent, d' aquell toch terrible y esglayador, que no pará un instant en tota aquella trista jornada.

Morí la Dolors, morí sa mare, y de 'n Paret ningú 'n va saber res més.

Mes la tomba de la Dolors durant algún temps no quedá abandonada. Una ma piadosa ó tal volta un cor enamorat se 'n cuidá.

Sobre aquella terra remoguda hi he vist las floretas com hi creixian, com l' airós xiprer s' hi gronxava orgullós d' ombrejarla; hi he sentit com lo rossinyol hi refilava tristas passadas; y he contemplat també com las coronas de flors naturals, tendres y gemadas, s' anavan reemplaçant, l' una després del altre. Després ja no més las hi vaig veure marcidas, y més tart ni de marcidas ni havia. Solament hi vaig trobar aquella creu mitj podrida ab aquella inscripció casi borrada.

Y que trista y solitaria n' era aquella tomba ab aquella creu que tot just s' hi llegia:

17 de Janer de 1875

¡POBRE DOLORS!

J. VIDAL Y JUMBERT.

EFEMÈRIDES

17 de Noviembre de 1873!!

Acechada la villa de Cardedeu la noche del dia 6 por las feroces turbas del carlismo, quedan dueños de toda la poblacion una vez sofocada la heroica resistencia sostenida por los valientes solda-

dos de la República que 21 de ellos fueron alevo samente asesinados al siguiente dia por los que faltando á la palabra sagrada bajo juramento de respetar sus vidas, consiguieron se capitulase.

¡21 victimas traidoramente inmoladas!

Los nobles hijos de nuestra villa sabedores del ataque, animosos de prestar un auxilio á aquellos valientes, se deciden sin titubear á libertar de una muerte segura a sus vecinos é indefensos hermanos y en esta jornada mueren bizarramente algunos de nuestros amigos que hoy llamamos y admiramos su indescriptible amor á aquellos de sus hermanos, y el inmenso sacrificio de sus preciosas vidas en cumplimiento de un acto tan humanitario.

17 de Enero 1875!!

A las 9 menos cuarto de la noche fué asaltada nuestra villa por los desenfrenados sectarios del absolutismo pasando á toda la poblacion á saqueo raso.

La fuerza que guardaba los fuertes de la Iglesia y del Cuartel hizo una brillante defensa, sostuyendo un nutrido fuego de fusileria hasta las 6 de la mañana, hora en que abandonaron la poblacion aquellas turbas de foragidos y salvajes.

¡El insulto, el pillaje, el robo, el asesinato, la violacion y el incendio!

¡Qué corazon no se contrista á su solo recuerdo! ¡Que de visiones no acuden á nuestra mente! ¡Mudos testigos de aquella horrible noche, se crispan nuestras manos, el corazon palpita aun á su recuerdo, nuestro cerebro se extravía!

¡Consagremos un recuerdo á las víctimas inocentes!

¡Honremos la memoria de los que en cumplimiento de su deber defendieron á la Patria, nuestras familias, nuestros hogares, nuestras vidas, nuestras honras!

¡Loor á los mártires del 7 Noviembre de 1873 y del 17 de Enero de 1875!

D. JAIME AUBANELL ORIOL
SOCIO DE LA UNIÓN LIBERAL

Falleció el dia 15 del actual.

LA JUNTA LE GOBIERNO en representacion de la Asociacion trítula un recuerdo al que en vida fué amigo y consocio, con gratitud en su propia de dolor á su accion solada familia.

Con el presente número se reparte un Suplemento que contiene el discurso leído por el Sr. Vidal en el acto de la inauguración de las veladas de esta Sociedad.

Imp. de E. Garrell.

SUPLEMENTO AL N.º 3

DEL

ECO DE LA UNIÓN LIBERAL

LO PROCÉS DE LA CIVILISACIÓ

PER

J. Vidal y Junbert

*Discurso leído en el acto de inaugurar
las veladas que celebra la asociación*

LA UNIÓN LIBERAL

Ciudadáns:

Indagaren lo procés de la civilisació la part que li prener. sos principals factors es un estudi importantíssim y altament interessant. Ell nos mostra com la humanitat fa sa vía, los progressos que ha realisat, los entrebanchs que l'han detinguda, las utopías que l'han desviada, lo cóm y perquè del desarrollo de la mateixa.

L' home forma part de la humanitat, y per aixó l' atreu y l' interessa tal estudi. No solament perque es autor d' aquest drama tant interessant; no solament perque li dona á coneixer la lluyta de la vida humana 'n las diferentas épocas passadas, sinó perque 'n treu profitosas ensenyansas; ensenyansas que son com lo faro que l' ilumina 'n l' incert y tenebrós camí de la vida; son com lo guía experimentat que al mateix temps que li ensenya la manera d' aprofitarse y salvar si convé tots los elements civilisadors que las etats passadas li han llegat, lo conduhirá dret y segur vers lo recte camí del Progrés; d' aquesta idea noble y generosa, redimida ab la sanch de milions de mártirs, sacrificats pèl despotisme més crudel y las ambicions més desenfrenadas, y santificada y adorada 'n lo cor del poble com apeteixament sublim que 'l portará á la realisació completa del seu ideal; d' aquest hermós ideal que enclou: Ciencia, Justicia, Llibertat y Progrés.

Mes en l' estudi del procés de la civilisació no tots los homes de saber van acordes. Uns donan més importancia á un element, altres á un altre.

Estudiarho aixís, es estudiarne una part, an sol element. Es com si per coneixer á un individuo, estudiessim un sol element dels tres que 'l componen. L' estudi fora incomplert, no donaria una idea exacte d' aquella individualitat.

L' individuo consta de tres elements, com hem dit: un qu' es la vida orgánica, altre la vida moral y l' altre la vida ideal. La vida orgánica del individuo es la vida física, la vida del cos: menjar, veure, tenir calor, estar malalt. La vida moral es la vida social é histórica del individuo: relacions d' amistat, fets de la infancia, de la joventut; historia vulgar si 's vol, pero al fi historia. La vida ideal son los desitjos y las esperansas: lo pobre esperant una época venidera pera lograr l' amellorament de posició; lo rich per adquirir més fortuna; lo jove esperant l' amor

de sa promesa. Ideal raquílich, las més de las vegadas, pero ab aquest ideal tan estret, passa la vida sempre ab tendencia á progressar.

Donchs bè, la humanitat es un individuo més gran y ab més complicacions, y fa sa vía baix lo domini de aquestos tres elements; elements que com hem dit son: vida orgánica 'n que hi domina la evolució; vida histórica y social en que ab preferencia hi domina la civilisació; y vida ideal qual lley principal es lo progrés.

Veus aqui de quina manera 'ls tres grans conceptes d' evolució, civilisació y progrés se completan y constituheixen tres aspectes essencials de la vida del individuo y del género humá; y per aixó la societat humana pot compararse baix un aspecte ab un organisme que 's desarrolla; baix un altre aspecte ab un home 'n gran que ab lo contacte ab los demés se civilisa; y baix un altre aspecte com un esperit immortal, que replegantse sobre si mateix constantment progressa.

Ara bè; si considerém á la humanitat baix lo primer aspecte ó sigui 'l de la vida orgánica veyém que, com á tal organisme, se desarrolla y passa per las mateixas lleys fatals y necessarias que dominan á la naturalesa, y que han sigut posadas en evidencia pèls naturalistas; y que per lo tant aquestas lleys s' extenen dintre de certs límits y temperaments á la societat humana, y que per aixó entre aquesta y la naturalesa existeix una reciprocitat constant y no interrompuda d' accions y reaccions; d' aqui que aquella sent la influencia de las rasses, la diversitat de climas, configuració dels paisos y classes de terreno, sofreix la transmissió hereditaria, y está subjecte á la lley denominada de la seelecció, en virtut de la qual l' organisme s' elabora d' una manera lenta y gradual.

Considerant, donchs, á la civilisació baix aqueix aspecte la veyém subjecte á la preponderant influencia del medi físich, es á dir, de lo que 'n podriam dir l' escenari histórich, y es més preponderant aquesta influencia 'n las épocas del home primitiu.

La configuració dels paisos, la extensió y manera de ser del litoral ó siga costas apropiadas pèl tráfic dels barcos; la longitut y amplada dels rius, útils pera la navegació; un clima favorable, las classes del terreno, segóns que sigui fértal ó estéril; las riquesas naturals

u' una encontrada; la fauna y la flora: determina un género de vida y d' ocupacions, lo favorable desarrollo á ciertas aptituts y á ciertas ideas, la creació d' institucions socials, y l' exercir una influencia ben marcada en lo curs de la historia.

Aixís veyém com en l' Assia, los únichs països qu' han prosperat, son la China y la India, pero es perque 's troban limitats per una costa regular, ab rius navegables y ab un clima bastant tolerant. L' Arabia ha quedat feta un de sèrt, perque no te ni rius, ni sas costas son abordables; cosa que si fá ó no fá li passa á la Persia. Del antich continent, no hi há dupte que la Europa es configurada de manera que potser no n' hi há d' altre que hi pugui compararshi. Ab sas costas apropiadas, ab sos rius si no tan extensos com los del Assia més propis per la navegació, ab sa temperatura equilibrada, lo terreno casi per tot apte per la agricultura, las varietats dels productes naturals, poch obstacles pera comunicarse; tot contribueix á ferla propicia pera rebre la civilisació, conservar-la per molts segles, fecundarla y accelerarla per sempre més.

Si volguessim considerar aislats los elements principals que forman la configuració d' un país, hi trobém las montanyas, los rius, lo clima, la fauna, la flora, las riquesas minerals; elements que hi tenen una marcada y ben determinada influencia.

Las montanyas á la vegada que com fortas murallas protegessen á las poblacions de las valls, serveixen de refugi quan son invadidas per pobles estrangers. Sense 'ls Alpes, Italia hauria sigut invadida molts segles abans pels barbres; sense la ret de montanyas ibéricas, la nacionalitat espanyola hauria sigut destruïda varias vegadas. Las montanyas han sigut sempre 'l punt de resistencia de las nacionalitats invadidas. Aixís veyém que la majort part de las vilas de la antigüetat ó de la Etat-mitja son construïdas en llochs alts, en turons ó montanyas ó á las voras dels rius.

Aquestos també foren un excelent medi pera transmetre la llevó civilisadora. Avuy mateix la navegació del Danubi, del Rhin, del Sena, del Loira, del Elba, del Pó y del Vístula, ab sos centenars d' afluents y ab sas magníficas vías fluvials, que facilitan las transaccions in-

teriors ab lo mar, tenen una gran importancia per las nacions que 'ls posseïxen. La falta 'n Espanya de rius navegables ha sigut fatal pèl comerç en general y per molts encontradas en particular. Tota la prosperitat del Egipte es deguda solament al Nil; puig que la configuració d' aquesta encontrada es péssima, son clima insalubre, sa costa inservible pèl tráfic comercial. Londres deu bona part de sa importancia al Támesis, que encara que no tan extens com molts altres rius, los aventatja per sas condicions naturals y per la manera com ha sigut apropiat á las necessitats del comerç.

La influencia del clima sembla més marcada. Per una part determina fins á cert punt la qualitat y quantitat dels aliments. Lo cercle d' aquestos acostuma á ser entre 'ls pobles primitius molt limitat; se reduheix á lo que la comarca dona. Los pobles cassadors se serveixen de la cassa; los pastors de la vianda dels seus remats. d' animals doméstichs y principalment de llet que 's de gran importancia per la seva alimentació; entre 'ls pobles agrícols predominan los aliments vegetals, associats als productes de la cassa, sobre tot en los països cálits; mes en los climas templats y á mesura que 's va cap al Nort, la carn, es lo principal element de la alimentació. Los jacuchs, tongusos y esquimals y casi tota la gent dels països frets son vorasos y ávits de sustancias grassas y oliosas; pero 'n las encontradas calentas, pobles com l' indo y l' árabe, se sosten tota una diada ab un grat de blat.

Europa per son clima es igualment la regió més favorescuda. Mentres que 'l fret durant l' any domina tota l' Assia septentrional, en Europa sols agafa una petita part, com es la Laponia y Russia. Europa no te grans sequias ni grans aiguats ni altres importans perturbacions atmosféricas, que la devastin com en l' Assia y 'n l' Africa. L' Océa que la separa de las regions polars, endolsa y regularisa la temperatura de las costas; lo Gulf—Stream entreté l' calor y la humitat del litoral occidental, en tan que 'ls grans fornals de l' Africa 'ns envian de tan en quan grans quantitats de calòrich

No tots los països del globo son propicis al desarrollo de la civilisació; los llochs ahont s' ha establert d' una manera duradera son la

zona templada dels dos hemisferis. Las encontradas dominadas per un fret excessiu no son favorables á la emancipació y perfeccionament de la societat humana. La excesiva calor de las regións tropicals, no ha sigut tan contrari com la extrema fredó, á la creació de grans centros civilisats. L' antic Egipte florí baix lo clima de Cáncer; y en América, las principals civilisacions precolombianas, entre 'ls trópicchs.

Pero las civilisacions de païssos calents, no han arribat per aixó més que accidentalment á la altura d' aquellas que 's troban en la zona templada. Se deu observar que en tot temps l' hemisferi Austral, ha sigut menys aventajat que l' hemisferi Boreal.

Si are examiném la zona templada, en la qual la civilisació s' es manifestada de la manera més brillant, se reconeix que fins en aquesta zona, no hi ha hagut á cada época, mes que un número molt restret de medis privilegiats, ahont los brillants centros civilisadors, han pogut reproduhirse y expansionarse pèl mon.

Se pot afirmar que 'n tot l' Occident la civilisació ha avansat desde las regións equatorials cap á las regións polars, ó lo qu' es lo mateix, ha anat de zones calentas á zones fredas.

Las primeras regións civilisadas han sigut las valls del Nil, del Éufrates y del Tigris; després las encontradas de la Fenicia, las costas cartaginesas, Anatolia, Grecia, Sicilia, Italia y Espanya.

Al clima 's deu 'n bona part que l' home al emigrar pugui arrelarse 'n la nova regió que s' estableix. Los inglesos y alemanys s' adaptan al clima dels Estats-Units, pero 'ls primers no poden resistir ni 'l de Cuba ni 'l de las Indias; la rassa germánica s' estingueix en los trópicchs. Los espanyols, portuguesos y árabes s' aclimatan á tot arreu. Lo clima y las malalties endémicas fa que 'ls européus no puguin prosperar 'n l' África. Del Egipte s' assegura que no hi ha cap familia forastera que s' hi propagui 'n cert número de generacions; hi ha rassa que á la segona, ha quedat extinguida. Aixís se comprén com en la antigüetat la majoria dels pobles que invadiren l' Egipte, no poguessin sostenirshi; y com los gots, vándals y demés pobles germánichs que invadiren l' Italia, Fransa, Espanya y 'l nord de l' Africa desapareixessin al cap de pochs segles.

Que la encontrada exerceix una influencia positiva 'n l' individu no hi há lloch á dubte. S' ha probat que 'ls blancs y negres transplantats á la America sofreixen grans canvis en sa constitució física, per acostarse ab la rassa indígena. Es interessant veure com l' hebreu, mentres en unas regións de Europa conserva casi tots sos caràcters propis: cráneo dollicéfal, lo cabell negre, la fisonomia prognata, y las camas curtas en proporció del demás cos; en Inglaterra s' acostan al tipo inglés, en las comarcas septentrionals conserva la pell blanca, á Portugal la morena, y negra 'n alguns punts de la India. Los rojos entre 'ls berberiscos, se troban mes be 'n las montanyas, y en lo plá, 'ls morenos y 'ls negres de las alturas no son tan negres com los de la planada. La coloració clara de la pell s' observa sobre tot en la montanya y la fosca 'n lo plá. Los morenos y rossos de l' Europa, no 's curteixen del mateix modo al contacte del aire; los primers s' ennegreixen d' una manera molt marcada; los segons se torran, s' apergaminan y prenen un color que tendeix al roig de mahó. Ademés s' ha probat que 'n localitats ahont hi regna 'l benestar la talla del home sol ser alta, y 'n encontradas pobres sol esser petita. La talla disminubeix en la America del Sur ab la altitud del país. Á Belgica 'ls habitants de la ciutat son més alts que 'ls de la campinya.

En quant á la influencia de la rassa es ben notoria. La rassa blanca, ó siga l' arya y la semítica, son las úniques que han representat lo primer paper en lo drama de la historia. La gloria de la semítica está 'n la concepció d' un Déu únic y haver cobat las tres religions que fins avuy han desempenyat lo paper més important en la historia de la humanitat; pero la rassa arya per sa importancia es la primera; ella es la que ha accelerat lo progrés, y ha fecundat y fet duradera la civilisació europea.

Havém dit abans que la lley d' herencia hi te part ben marcada. Vosaltres ya sabeu lo que es la lley d' herencia; los fills se semblan als pares, als avis ó ab algú de la familia. De la mateixa manera que 'ls pares transmeten á sos fills la constitució física general també los hi transmeten sa constitució mental. Pero al transmetre l' individu las qualitats qu' ha rebut dels seus passats, hi afegeix las qu' ell ha adquirit durant sa vida. La herencia pot esser fisi-

ològica y psicològica. Famílies enteres se mostren insensibles á las pesigollas com altres cauhen en basca á las sensacions mès petites. L' estravisme, la miopía, la presbicia, se transmeten á menut; igualment que la passió sexual, la del joch, la militar, la política. Lo tipo llatí s' es conservat molt pur á Roma y 'n la campinya romana. En la regió de Nápoli s' hi troban las costums molles y voluptuosas que já 'n la antigüetat caracterisaban als habitants d' aquella comarca. En la Toscana si veuhen las formas plenas, arrodonidas, un poch grosseras, imatge viva dels antichs etruscos. Aixís los esclaus negres pintats en las murallas de la antigüa Babilonia, son perfectament los negres d' avuy; en las parets de Ninive ó en las pirámidas egipcias si veuhen grupos d' hebreus, que per res se diferencian dels del temps present. Lo tipo helénich antich se troba entre 'ls grecs moderns; conservan aquestos encare l' esperit viu y penetrant y un poch inquiet y tots aquells rasgos de caràcter que son la vera imatge del grech antich. A través de la vivacitat francesa s' hi nota l' esperit celta. Los romans y franchs no sapigueren destruir en los galos aquell caràcter peculiar que 'ls distingia dels germáns. Apesar de la llarga estada en Europa y ab contacte ab la civilització, los turchs no han pogut modificar ni sa fisonomia ni son caràcter.

Y ve 'n últim terme la ley de selecció. ¿Sa beu qu' es? Supposeus que una especie de llops se nutreixen de diferents animals. fentho 'ls uns per engany, los altres á la forsa y 'ls altres per medi de sa lleugeresa. Supposeus que per falta d' aiments ó per una altre causa l' únich menjá que queda en la encntrada sigui la dayna. Se despren que d' entre 'ls llops sols sobreviurán aquells que á la forsa hi anyadeixin la mès gran lleugeresa. D' aquestos llops en sortirán altres llops que anirán augmentant ab lleugeresa á cada acumulació selectiva. Per aixó mateix, á mesura que anirá creixent la lleugeresa dels llops, las daynas perillarán mès y mès de ser cassadas, y per lo tant vindrá la disminució de las daynas. Si al contrari, 'l botj hagués sigut cassa grossa, es à dir, animals de forsa, allavors foren los llops dotats d' un cos sapat y vigorós, los que haurían guanyat en la lluyta de la vida.

Igual succeheix en los pobles. Després de las

lleys de Licurgo tota criatura contrafeta, nascuda 'n Esparta, se la matava. D' aquí 's desarrrollá aquella perfecció física del tipo espartá, tan cèlebre á Grecia. Á Sicilia hi havia un temple famós. Per servir de ajudantas á la deesa s' escullia las donas mès guapas, las quals no 's podían quedar verges. D' aixó 'n resultá una rassa femenina cèlebre per sa bellesa, qu' avuy encare existeix en un poblet d' Italia. Igualment lo rey de Prusia Frederich Guillém I, havia lograt formar una guardia composta de homes admirables per sa estatura y son vigor, casant los homes mès robustos ab las donas mès grans. Certa rassa de indios, sempre 'n guerra o á casa, arribá á ser verdaderament notable. Tota criatura incapás de suportar las fatigas incessants d' una vida tan penosa, sucumbía. Sols sobreviían las mes vigorosas, transmetén á la posteritat las qualitats físicas que 'ls distingian.

Pero la civilització no fora ben coneguda, sense estudiar, com hem dit, lo segón aspecte, la vida moral y social de la mateixa.

La humanitat al agruparse 'n petites associacions desde 'l clan, tribu, familia, fins á la nació ó á la societat universal del género humá, adquireix un nou factor que la domina é imprimeix nova marcha. Al adquirir aquest nou factor deixa ja la humanitat de lluytar ab tota sa rudesia ab las forsas de la natura pera lluytar ab mès fermesa ab la vida moral y social. Aquest factor es quin realisa las grans emigracions dels pobles, sa aproximació per guerras, per medi del comerç ó de relacions intelectuales; son esm' colament; sa fusió completa, que acaba pera transmetre 's d' una generació á una altra generació, d' un poble á un altre poble, tot lo que constitueix sa vida propia: arts, ciencias, costúms, tradicions, en fi, la civilització

Se succeheixen los pobles los uns ab los altres; cada hú porta y possa 'n circulació un gran concepte; cau l' edifici aixecat per ell; s' extingueix la nacionalitat que l' extengué ó 'l pensador que l' engendrará; mes al extinguirse 'l poble ó 'l pensador no vol dir extinció y mort de la civilització universal, porque sobre las runas de la civilització extinguida se 'n aixeca una altre que porta 'n son ser una nova llevar y un nou vigor que impulsa á la humanitat á nous treballs y á nous descubriments.

No hi ha dupte que sense las emigracions,

sense las relacions de poble á poble, no 's possible que la civilisació 's desenvolli; per això al home primitiu li costa progressar, per això las grans civilisacions antigüas no donaren tot^s los fruys que n' era d' esperar, degut en part á n' al aïslament, que tan fatal es pel desenvolvement y expansió de la cultura.

Ya sigui que las emigracions siguin degudas á la necessitat ó al creixement de població com passá als fenicis; ja sigui al atractiu que te l' entreveure un país més fértil com los pasava als germáns al contemplar la hermosa Italia, casi sempre han resultat beneficiosas. Succeheix devegadas que la fertilitat del país ó la débil resistencia que oposan los indígenas, lo poble inmigrant cau en la decadencia, com ha passat á las monarquias orientals fundadas per gent de rassa mongola; altres vegadas los pobles invasors son subjectats, exterminats ó absorvits, com succelí á las tribus semíticas que passaren al antich Egipte, com esdevingué als pobles germánichs al invadí las provincias romanas. Pero succeheix altres vegadas que las nacions invadidas s' extingueixen devant del invasor. Los indígenas de la América al ser conquistada pèls espanyols s' extinguiuen. En las islas Marianas, en la Melanesia, en las islas del Pacífich, en la Australia, la presencia del home civilisat los hi es fatal; comensa per disminuir la població indígena y acaba per extinguirse.

La civilisació 's transmet d' época á época, de poble á poble, y tenen aquestos los seus períodos en que brillan com sols esplendents pera quedar pàlits més tart al costat d' altres sols que s' aixecan més brillants.

De las grans emigracions, la arya fou la més important. Al dividirse en varias branques una d' aquestas transmeté una nova llevó civilisadora en la vall del Ganges y en lo restant de la India; una altre s' establí 'n la regió del Irán, cridada á ser lo bresol d' un gran imperi, en tan que una tercera branca invadia la Europa, somoguent á tots los pobles autoctons y fentlos avansar en lo camí del Progrés.

Grecia va ser la hereva de la gran cultura oriental. Pero no solament fou la guardadora fidel sinó que la transplantá á Roma, la transmeté á tot l' Orient, y quant la civilisació semblava perduda, ella encare entre mitj dels segles tenebrosos de la Etat-Mitja, iluminava lo mon

oriental é impulsava aquell gran renaixement europeu. Roma, transmesa als demés pobles sa nova cultura, rep la empena dels barbres que la reduheixen per sempre més á la impotencia. Desapareixen aqueixos per entre mitj; d' aquella polsaguera que havia produhit aquell derrrocament. Mes que hi fá, si inocularen la sanch verge y viril de la rassa germánica, y d' entre aquellas ruiuas s' aixecá aqnella nova societat que portava 'n son front lo cast petó del cristianisme, y en lo seu cor tot 'l' alé y virilitat necessaria pera que 's propagessin las primeras arrels de la civilisació europea. Pobles y més pobles assolan l' Europa; desapareixen uns sense deixarne més rastre que las ruinas de sas venjansas; altres s' extingueixen pero abáns empeltan sa virilitat. Y mentres l' s nacionalistas de la Etat-Mitja s' anavan depurant en lo gran laboratorí del temps, una ventada de foch que porta tots los ardors del sol de l' Arabia, abrusa á España; son gent novella; portan sas esperansas verges, y ab lo brill de sas espasas nos transmeten la civilisació grega, passada pèl cedás oriental. Espanya se 'n fa marmessora, y la rufesa y la ignorancia europea han de venir a pulirse y á ilustrase 'n los grans focos civilisadors d' aquella época: de Sevilla, la bella; de Granada, la seductora; de Córdoba, la sabuda, es d' ahont en surten aquells raigs de sabiesa que esclareixen la enterbolida ciencia de la Etat-Mitjana. Mort la cultura grega sostinguda pèls bisantíns; mes Italia la recull; decau aquesta, y la hereta la ja allavoras potent Espanya, disseminantla á tots los països d' Europa y traspasantla á l' América. Cau postrada Espanya, Inglaterra 'ns pren la herencia que ha tingut que compartir en aquest segle ab nacions tan potentes com Fransa y Alemanya.

Revolucions políticas, revolucions socials; revolucions religiosas, guerras entre pobles, profetas, soberáns, guerrers, polítichs, sabis, artistes, en fi, lo poble, aquest coro que acompanya als grans actors del drama, son elements importantíssims, elements que s' han de tenir en compte, que s' han d' estudiar, pera mellor compendre la vida social y moral de la civilisació.

Per últim; la civilisació ha d' estudiarse baix l' aspecte de vida ideal, qual factor principal es lo Progrés.

Ho ha dit un gran escriptor: Totas las gene-

racions durant lo curs del segle deuen esser consideradas com un mateix home que subsisteix y que aprent continuament. D' aquí que la humanitat com si fos persona animada per un esperit immortal que constanment progressa, reculleix la herencia acumulada pèls demés segles; compara, analisa, indaga las causas pera mellor realisar l' ideal que 'n si porta y qu' es l' esperó que l' impulsa á recorrer la hermosa vía del Progrés.

En l' home primitiu tot son ideal es menjar y no esser menjat. La concurrencia vital es lo que 'l possa mès prompte 'n estat de progressar.

¡Y quin progrés no 's nota ja entre aqueix home, superior al animal sols per la inteligencia, y 'l de las primitivas civilisacions!

Embrutidas aquestas per sa sensualitat y estancament, completament dominadas per despotas, no tingueren idea de lo que era la llibertat, ni sisquera de la personalitat humana. L' individualitat queda anegada baix lo domini del Estat despòtich; enervada per una absorvent teocràcia; inamovilizada y cristallisada 'n aquellas castas tant irritants per la lliure voluntat del home.

La llibertat, es veritat, no 's troba 'n l' esperit de la república aristócrata y tirana d' Esparta. Tampoch hi domina la igualtat. Licurgo 's cuida de mantenirhi l' distinció de classes; y 'l poder se trobava entre las mans d' un petit número de homes, que de naixement constituian familias privilegiadas. Pero foren los espartans los que donaren los mès bells exemples de patriotisme y de obediencia á las lleys. En las rocas de las Temòpilas se sacrificaren per cumplir ab son deber; y aquest sacrifici tan ensalsat y tan digne de serho, produhi en aquella y en las demés épocas un exemple moral que fou com l' origen de tots los sacrificis patriòtichs. Per sas máximas y sos exemples, los espartans han donat al cor humá un resort potent pera realisar los mès grans sacrificis y las mès sublims abnegacions.

En Atenas la república fou durant molt temps aristocrática. Las familias antigüas dominavan y oprimían al poble. Solón desfeu aixó donant á las classes inferiors certs drets polítics, no segons son naixement, sino segons sa fortuna; aixís lográ que 'ls ciutadans mès ínfims pero actius y treballa-

dors poguéssin arribar fins á la classe primera; la classe mès pobre no podia desemenyar los grans cárrechs, pero 'n cambi ab son vot podia nombrarlos. La assemblea del poble era la que decidía totas las cuestions, en una paraula era 'l verdader soberá. Pero Clisthenes volgué arruinar á tota la antigüa noblesa y fer lo govern mes demócrata encare. Repartí los ciutadans en tribus independenment de sa naixensa y de sa fortuna, y solament segons son domicili. Aquesta divisió territorial ab tot y sa sencillés, tingué una influencia decisiva. Classes y familias se trobaren barrejadas en una mateixa tribu. Al ser ampliat lo senat, fou mes democrátich; las assembleas del poble, mès frequents; y aquest obtingué 'l dret de desterrar tot ciutadá que inspirés desconfiansa. L' ateniense era lliure. Votava, feya lleys, discutias sos interessos. Si 's declarava la guerra era ell qui ho decidía; si havia de ser jutgat ho era per medi d' a'tres ciutadans. Además podia esperar assentarse 'n lo Senat si figurava entre las primeras classes. Per aixó es que de totas las organisacions antigüas, la ateniense era la mès democrática.

Lo poble romá estava dividit en familias compostas de clients lligats per la religió y l' interés. Los caps de casa formavan los patricis. Los plebeyos eran los que no tenían ni cult doméstich, ni la plenitud dels drets de familia y de propietat, ni drets polítics. Pero 'l rey Servius los obri las portas de la vida política, al dividir lo poble en classes, segons las riquesas de cada hù. Caiguts los reys, los plebeyos comensaren una lluyta terrible contra 'ls patricis y obtingueren magistrats y tribúns; la igualtat per medi d' un códich; la igualtat social pèl dret de casament ab familias patricias; la igualtat politica pel dret al consulat, á la dictadura, á la censura, á la pretura y, en fi, la igualtat religiosa per arribar al sacerdoci. Mes Roma conquistant tot lo mon ab tot y estar sotmesa á un régimen de llibertat, sap disciplinar aquesta llibertat, sap dominar son interés particular devant del interés general. Roma republicana, doná grans lliçons de valor, d' abnegació, de patriotisme, d' amor á la llibertat. Roma imperial, fou servil y corrompuda; mes pacificá y civilisá 'l mon antich, formulá las tradicions administrativas y propagá las municipals. Roma creá la ciencia de

dret y la ciencia militar; Roma deixá al mon lo cristianisme que la adopta després d' haverlo combatut.

Al extendres lo cristianisme lo societat se transforma; creix la importancia de la familia; lo fills deixan de ser propietat dels pares; lo matrimoni passa á ser una cosa santa; la dona es igualada al home; los esclaus se converteixen en homes, y en homes lliures en las reunions cristianas; so suavisan las lleys romanas y disminueix lo poder exorbitant dels amos envers sos esclaus. Si ve 'l cristianisme no podia directament influir sobre 'l govern, pero en cambi preparava novas doctrinas polítiques. La societat romana 's transformava sense donarse 'n compte. Per un cantó le empenyia la nova doctrina, y pèl altre, la fe y abnegació ab qu' era practicada.

Mentres los demés pobles anegavan la personalitat baix la absorció del Estat, los pobles germánichs imposaren l' individu á n' aquest; mentres los románs havían subjectat los diferents pobles á la sola direcció de Roma, los germáns subjectaren los pobles á la obediencia dels senyors, causa del régimen feudal. Los románs havían subjectat l' ordre fins á la servitut; los germáns havían conduhit la llibertat fins á l' anarquia; los románs de diferents pobles en feren una sola patria; los germáns d' un sol poble 'n feren diferents patrias.

Entre 'ls germáns es quan comensa á desarrollarse ab tota extensió 'l respecte á la dona, la llibertat de relacions entre pares y fills, lo sentiment d' igualtat y d' individualitat. Queda la esclavitut, amortiguada y relegada á la campinya.

Es allavors que 'ls pobles no tenen fré que 'ls aturi y 's devastan sense compassió. Necessitan quí 'ls ampari, y troban lo senyor. Aquest s'apodera dels empinatats turons, de las escarpadas montanyas, y 'n allí hi construeix son castell, baluart que serveix de moment pera defensar lo poble, pero que mes tart servirá pera tenirlo més segur endogolat. No busqueu 'n aquella societat administració, justicia, comers, pau; res d' això. A'lí no més hi ha 'l senyor endurit en la guerra, encanallat ab la disbauxa, despòtich per costum, ignorant per conveniencia, y abaix lo poble que jemeja.

Pero la Iglesia s' aixeca devant d' aquesta

societat turbulenta, y á la jerarquia feudal hi opossa la igualtat de tothom; al desgabell, la disciplina; á la servitut, la llibertat; á la forsa, lo dret. Protegeix l' esclau, defensa á la dona, ampara al desvalgut, y borra las diferencias socials al apreciar als homes no segons sa naixensa, sino segons sos mèrits; al acceptar per successors de la cadira de Sant Pera, als més ínfims de la classe, als servents, fins allavors tinguts com á meras cosas.

Lo senyor per la necessitat de la defensa y pera tenir més súbdits, agrupá baix la sombra de son castell á sos servents. Esperonada pèl treball, una part d' aquesta gent sent lo desitj de la emancipació. Las creuhadas la favoreixen.

Lo senyor necessita de la naixent industria de sos súbdits, y per aixó li concedeix ó li vent privilegis. Creix la vila y ab ella la població urbana, enriquida pèl treball y pèl comers. S' afliixan las obligacions entre 'ls senyors y 'ls servents, á la vegada que 'ls reys favoreixan los progressos d' aquesta població urbana per que 'n ella hi troban, ademés del apoyo contra la noblesa indisciplina, lo diner necessari pera subvenir á los necessitats del Estat. Lo poble s' ha desfet dels senyors. Lo despertament del ters estat porta 'l progrés en las llibertats polítiques. En Espanya 'n io segle XII se reuneixen las Corts; en lo segle XIII, en Inglaterra, lo Parlament dora la Carta Magna, basa de las llibertats inglesas; y á Fransa 'n los principis del segle XIV, son convocats los Estats generals.

Mes la societat per acostarse á la meta de sas aspiracions necessita dos empentas. L' una li doná la Reforma, que activá la producció intelectual, avivá la investigació científica, l' esperit filosófic se desarrollá de una manera notable, afirmá la llibertat de pensar y conciencia, y doná una viva impulsió á la industria y al comers. L' altre va ser la revolució del 93, aquella gran revolució que ab son esperit filosófic, fou una verdadera revolució social, política y económic.

Hem exposat no més que lleugerament lo progrés social de la civilisació. D' aquesta part tan interessant, sino teméssim fatigar vostre atenció quantas cosas no se 'n podria dir! Desde l' home primitiu fins al home modern, quants esforsats treballs, quantas lluytas desespera-

das: ja pera conquistar lo domini sobre la naturalesa; ja pera rompre las cadenas de la esclavitut; ara per anar perfeccionant los utensilis del treball; ara per anar amontonont una per una las sólidas pedras del sever edifici de la ciencia; ja per arribar á la organisació social de que avuy disfruta.

Havém dit abáns, que al considerar á la civilisació baix l' últim aspecte, realisa aquesta un ideal que 'n si porta, al mateix tem s que progressa continuament. En efecte, en tots los períodos de la civilisació s' hi troba un ideal que llumena á través del temps y de las lluytas incessants de la humanitat, y 'n totas las épocas de la vida social pot notarshi aqueix progrés que constanment está 'n marcha.

Mes lo progrés al anarse realisant obeix á lleys generals, y entre aquestas poden contarshi las causas que 'l retardan com los grans desastres, las épocas revolucionarias, los grans cataclismes socials, l' aïslament dels pobles, sas preocupacions, y aquella idea que tan gráficamente expressá 'l poeta castellá de que «cualquier tiempo pasado fué mejor.»

Pero si há causas que 'l retardan, ni há que 'l desvian de la marcha que tería empresa ó de la direcció que li havían donat los que 'n lo mohiment influeixen.

Las causas que l' acceleran son moltas y més complicadas. Lo comer, las relacions entre pobles, las comunicacions intelectuals, los avansos de la ciencia y de la industria, las llibertats políticas, son los elements principals; dihém principals, perque 'n la mecánica social, com en la naturalesa, res se pert; totas las forsas fins las més ínfimas contribuheixen al accelerament del progrés.

Además, no 's realisa d' una manera regular, pausada, en que tots los elements que componen una societat progressin per igual, no. Per aixó 's compara la societat á un exércit. Va precedida per la vanguardia, en la que hi figuran los homes de talent, los expansius, los generosos, los de grans iniciativas; en cambi en la retaguardia hi van los de esperit mesquí, de cervell raquílich, los tímids; entre la avansada y la retaguardia hi va lo cos del exércit; hi va la societat. Quant los del devant impulsats per son cor generós avansan ab pas lleuger y ab son entusiasme cridan á la societat pera que

's juntí ab ells, la societat impulsada pèl desirj fa un esforç pera conseguirlos; pero lo pas de la avansada es molt depressa, perque una massa 'n que hi ha sers tant distínts pugui conseguirlos; y mentres los de la avansada en lloch d' anar á pas regular pera que la societat los assolís, s' entusiasmen, redoblan la carrera, y lo que hauría sigut possible ab un pas moderat, se fa del tot imposible. Llavors la societat cansada d' un esforç inútil, en lloch de continuar caminant, reposa, y reposant, te temps la retaguardia ó siga la reacció, d' arribar, y aprofitant lo cansament de la societat, se 'n apodera pera ferne lo que li convé.

D' altre part l' instint d' innovació que porta la majoria de la joventut, está 'n contraposició ab lo instint de conservació social que distingeix als vells. Y succeheix que los que avuy son los partidaris d' innovació, quedan essent los conservadors després, perque altre esclat de innovadors los ha tret. Y com en la vida pot dirse que cada cert número d' anys entra un numero de vells en lo estat de ideas conservadoras, y un número de joves ab las d' innovació, d' aquí que no es possible una mateixa idea política ó social sigui acceptada per tota la societat. Per aixó totas las grans reformas, sols son admessas després de grans modificacions; després de grans transaccions entre una part y altre; y d' aquí que molts ideals al esser acceptats per la societat, no sols se modifícan adoptantse á las necessitats del poble, sino que 's desvian y tenen una influencia distínt, que no s' havían proposat sos iniciadors.

Ara bè: si per estudiar la civilisació nos concretém sols á sa vida orgánica, farém no més que materialisarla; si la limitén á sa vida social y moral, coneixerém sa part exterior sense cuidarnos del mellorament íntim del home; si la reduhim solament al progrés íntim y espiritual, espiritualisarem molt á la societat humana que no pot deixar de satisfacer sas necessitats econòmicas y materials. Pera tenirne, donchs, un cabal coneixement ha d' estudiarse baix los tres aspectes, com pera reformar y fer progressar los ideals, han d' estar basats en la vida orgánica de la civilisació y 'n la vida social y moral de la mateixa y 'n las lleys generals del progrés.

A haberho tingut sempre present los refor-

madors socials, quanta sanch del poble inutilment derramada, no s' hauria evitat.

* * *

Hem acabat ab recansa la tasca. Dihém ab recansa, porque no havém dit del tema que tractém, tot quant deuríam dir pera donarli un desarrollo complet. Culpis á nostre insuficiencia, no á falta de bona voluntat, qu' es gran, quant menos sino per altre cosa pera correspondrer á las atencions de que hem sigut objecte per part dels Srs. Socis d' aquesta important Associació, y al inmerescut honor ab que 'ns honrá sa digna Junta al encarregarnos lo discurs inaugural de las Vetlladas, que ha de celebrar aquesta demócrata Societat.

Per altre part, tots vosaltres comprendreu de sobras, quant imposib'le es encabir en un march tant petit un cuadro tant gran; además, que ab lo que deixém indicat, creyém que ni há sufficient pera fer resaltar l' imprescindible que n' es lo cabal coneixement dels principals factors que informan á la civilisació per aixís millor coneixer lo procés que segueix aquesta.

Acabém: La societat moderna ha resolt grans problemas; ha constituhit governs que casi tots son governs lliberals. Per tot Europa s' ha buscat, sino lograt, conciliar l' ordre general ab los drets particulars, l' interés social ab l' interés privat. Ab més ó menys escala, la soberanía popular casi regna per tot arreu. Ja

no es lo despotisme de la antigüetat. La lley impera, la justicia s' imposa á tothom, la propietat es garantida, lo ciudadá ja no 's sacrificat al Estat, la conciencia es lliure y la tolerancia religiosa es la regla general; la instrucció abáns al alcans dels privilegiats es á la ma de tothom, y cada dia més se propaga la caritat als desvalguts y més s' afirma y robusteix la solidaritat entre 'ls pobles.

Mes la civilisació contemporánea enorgullida per sas victorias pot desnucarse. L' entusiasman las frivolitats; la cega y aturdeix lo ruido y brill del or; la marejan aparatosas grandesas; l' exaltan falsos ideals; la transtornan irrealisables utopias; en una paraula, está amenassada per grans perills. Mireu com las erróneas doctrinas que sublevan lo treball contra 'l capital, amenassan destruir la industria, la propietat, fonament de tota societat; y com las rivalitats políticas poden d' un dia al altre produhir un xoch terrible, espantós, en que milióms d' homes serán carn de canó.

Recordemnos, donchs, de lo que 'ns ensenya 'l procés de la civilisació, y aportém totas nostras energias pera que juntas no solament sostinguin l' actual Progrés, sino que l' empenyin y guihin en son recte y verdader cami, que 'n ultim resultat no será altre que la emancipació de las classes obreras ó sigui la completa emancipació del home.

HE DIT.

